

ANNA KOWAL
Uniwersytet Rzeszowski, Polska ■ University of Rzeszów, Poland

Wpływ mechanizmu odwrotnego obciążenia na działalność małych i średnich przedsiębiorstw z branży budowlanej

Impact of the Reverse Charge on the Activity of Small and Medium-Sized Enterprises in the Construction Industry

Streszczenie: Powodem wprowadzenia mechanizmu odwrotnego obciążenia w branży budowlanej były zaobserwowane nieprawidłowości w zakresie rozliczeń podatku VAT. Celem rozważań prowadzonych w artykule jest analiza istoty mechanizmu odwrotnego obciążenia VAT jako instrumentu do zwalczania oszustw podatkowych i jego ocena z trzech punktów widzenia: konstrukcji przepisów podatkowych oraz ryzyka podatkowego w związku z ich stosowaniem przez przedsiębiorstwo, branży, w której zastosowano mechanizm *reverse charge* oraz sektora małych i średnich przedsiębiorstw, które świadczyły usługi budowlane objęte mechanizmem odwrotnego obciążenia. W artykule zastosowano metodę ustrukturyzowanych wywiadów z właścicielami małych i średnich przedsiębiorstw z branży budowlanej. Odpowiedzi przedsiębiorców pozwoliły autorce przedstawić w ogólnym zarysie problemy w rozliczaniu usług budowlanych w Polsce po wprowadzeniu mechanizmu odwrotnego obciążenia. W artykule posłużono się krytyczną analizą aktów prawnych regulujących funkcjonowanie mechanizmu *reverse charge*. Zmiana legislacyjna dotycząca poboru podatku od transakcji związanych z usługami budowlanymi była nieprecyzyjna m.in. przez brak definicji podwykonawcy. Ustawodawca, widząc skalę problemów i nieefektywność zmiany legislacyjnej, po niespełna dwóch latach zastąpił odwrotne obciążenie obligatoryjnym systemem podzielnej płatności.

Abstract: The reason for introducing the reverse charge mechanism in the construction industry were observed irregularities in the field of value-added tax (VAT) settlements. The purpose of the article is to analyse the essence of the reverse VAT mechanism as an instrument to combat tax fraud and evaluate it from three points of view: construction of tax regulations and tax risk in relation to their application by the enterprise; a sector in which the reverse charge mechanism was used; and the small and medium-sized enterprise sector that provides construction services covered by the reverse charge mechanism. The article uses the method of structured interviews with owners of small and medium-sized enterprises from the construction industry. The entrepreneurs' responses allowed the author to provide a general outline of problems in the settlement of construction services after the introduction of the reverse charge mechanism. The article uses a critical analysis of legal acts regulating the functioning of the reverse

charge mechanism. The legislative amendment regarding the collection of tax on transactions related to construction services was imprecise, among others, due to the lack of a definition of the subcontractor. The legislator, seeing the scale of the problems and the ineffectiveness of the legislative change, after less than two years, replaced the reverse charge with an obligatory split payment system.

Słowa kluczowe: mechanizm odwrotnego obciążenia; podatek VAT; przedsiębiorstwa budowlane; sektor MŚP

Keywords: construction companies; reverse charge; SME sector; VAT

Otrzymano: 6 sierpnia 2019

Received: 6 August 2019

Zaakceptowano: 10 marca 2020

Accepted: 10 March 2020

Sugerowana cytacja/Suggested citation:

Kowal, A. (2020). Wpływ mechanizmu odwrotnego obciążenia na działalność małych i średnich przedsiębiorstw z branży budowlanej. *Przedsiębiorczość-Edukacja [Entrepreneurship - Education]*, 16(1), 339–354. doi: 10.24917/20833296.161.27

Wstęp

Podatek od towarów i usług stanowi największe źródło dochodów polskiego budżetu. Stabilność i wielkość wpływów z tego podatku są niezwykle ważne dla prowadzenia odpowiedzialnej polityki finansowej. System podatku VAT, oparty wprawdzie na samokontroli podatników, okazał się podatny na oszustwa podatkowe wskutek złożonego mechanizmu rozliczania podatników z organami podatkowymi, co istotnie obniża jego wydajność. Temat luki podatkowej w ujęciu europejskim jest również przedmiotem zainteresowania Komisji Europejskiej, która szczególną uwagę zwraca na istotę samego problemu i apeluje do podjęcia stanowczych działań zmierzających do ograniczenia jego skali. W Polsce, począwszy od 2015 r., zaczęto wprowadzać rozwiązania mające przeciwdziałać pogłębiającej się luce VAT. Miały to negatywne zjawisko nie tylko powstrzymać, ale również istotnie zredukować (Kowal, 2019). Objęte rozwiązaniami były przede wszystkim tzw. branże wrażliwe, m.in. usługi budowlane, elektronika, obrót złomem. W dniu 1 stycznia 2017 r. większość usług budowlanych została objęta mechanizmem odwrotnego obciążenia. Dotychczas usługobiorca był zobligowany do rozliczania podatku VAT należnego z tytułu wykonanej usługi. Nowe rozwiązanie zostało wprowadzone na podstawie nowelizacji ustawy o podatku VAT (załącznik nr 14 do *Ustawy z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług*), a intencją ustawodawcy było uszczelnienie systemu podatku od towarów i usług oraz polepszenie ściągłości tego podatku (PIE, 2018). Mimo że upłynęło już sporo czasu od wejścia w życie wspomnianej nowelizacji ustawy oraz VAT odwrócony został zastąpiony obligatoryjnym mechanizmem podzielonej płatności, w niniejszym opracowaniu zostały przedstawione kontrowersje związane z rozliczaniem usług budowlanych świadczonych przez podwykonawców zgodnie z mechanizmem *reverse charge*. Jest to przestroga dla innych państw Unii Europejskiej, które również walczą z oszustwami podatkowymi (Kowal, 2019). Niniejszy artykuł będzie stanowił swoiste podsumowanie oraz ocenę funkcjonowania mechanizmu odwrotnego obciążenia w Polsce na tle branży budowlanej. W listopadzie 2019 r. Ministerstwo Finansów wprowadziło obowiązkowy model podzielonej płatności, który stosowany jest w odniesieniu do 150 grup

towarowych i usługowych (w tym do usług budowlanych) określonych zgodnie z Polską Klasyfikacją Wyrobów i Usług z 2008 r. (dalej: PKWiU) (PwC Polska, 2019). Podczas Kongresu 590, który odbył się w Rzeszowie, uczestnicy panelu „Perspektywa domknięcia luki VAT w Polsce do 2020 r.” stwierdzili, że wszystkie instrumenty oraz narzędzia do ścigania przestępstw w podatku VAT są już w użyciu (Emerging Markets Information Service, 2018d). Celem rozważań prowadzonych w artykule jest analiza istoty mechanizmu odwrotnego obciążenia VAT jako instrumentu do zwalczania oszustw podatkowych i jego ocena z trzech punktów widzenia:

- konstrukcji przepisów podatkowych oraz ryzyka podatkowego w związku z ich stosowaniem przez przedsiębiorstwo,
- branży, w której zastosowano mechanizm *reverse charge*,
- sektora małych i średnich przedsiębiorstw, które świadczyły usługi budowlane objęte mechanizmem odwrotnego obciążenia.

Artykuł składa się z części teoretycznej, obejmującej przegląd literatury przedmiotu związanej z istotą luki podatkowej VAT i mechanizmem odwrotnego obciążenia w branży budowlanej, oraz części empirycznej, w ramach której dokonano opisu obszaru badań, a następnie zaprezentowano wyniki pracy empirycznej, tj. określono problemy napotkane przy mechanizmie odwrotnego obciążenia i na co mogły one wpłynąć. Artykuł zakończono podsumowaniem przeglądu literatury oraz najistotniejszych wyników badań.

Oszustwa podatkowe a luka VAT

Analiza budżetu z ostatnich lat pozwala wywnioskować, że dochody z podatku od towarów i usług stanowią ponad 40% budżetu państwa polskiego. Dochody z tytułu VAT kształtowały się w poszczególnych latach następująco: w 2015 r. – 123 mld zł, w 2016 r. – 127 mld zł, w 2017 r. – 157 mld zł (NIK, 2018). Podatek VAT po raz pierwszy wprowadzony we Francji w 1954 r. był w swojej konstrukcji zasadniczo nieskomplikowany. Konstrukcja unijnego systemu VAT wraz z możliwością zwrotu podatku naliczonego spowodowała, że stał się on szczególnie wrażliwy na oszustwa podatkowe (PIE, 2019).

Oszustwa podatkowe to uniknięcie opodatkowania bądź zmniejszenie jego wysokości (Portal Podatkowy, 2019). W innych źródłach można spotkać się ze stwierdzeniem, że oszustwa podatkowe to działalność *stricte* kryminalna, ukierunkowana bezpośrednio na wyłudzenie korzyści majątkowych przez nadużywanie elementów konstrukcyjnych podatku od towarów i usług (PWC, 2014). Przyczyn oszustw podatkowych jest wiele. W literaturze podmiotu wskazuje się, że na wzrost dynamiki oszustw podatkowych wpływa stawka VAT. A. Agha i J. Haugton, analizując systemy podatkowe 17 krajów OECD, udowodnili, że poziom zjawiska uchylania się od opodatkowania jest większy w krajach, w których stawka standardowa jest wyższa, oraz w krajach, w których obowiązuje wiele stawek obniżonych. Z kolei E. Christe oraz M. Holzner poddali analizie 29 państw europejskich i dowiedli, że poziom uchylania się od opodatkowania jest pozytywnie skorelowany z wyższą stawką podatkową i niższym poziomem efektywności sądowniczej i prawnej (Szłęczak-Matusiewicz, 2015). Zgodnie z raportem Ministerstwa Finansów w strukturze wykrytych nieprawidłowości podatkowych w 2009 r. największy udział miał podatek VAT (40%), dopiero później akcyza (20%), PIT (13%), CIT (10%) oraz inne obciążenia podatkowe (17%) (Sebastianka, 2017). Oszustwa podatkowe obok szarej strefy w największym stopniu wpływają na wielkość luki VAT (Baran, 2018).

Dyskusja na temat rozwiązań mających na celu ograniczenie wyłudzenia podatku VAT trwa już wiele lat. Problem oszustw podatkowych dotyczy nie tylko Polski, ale również innych państw członkowskich Unii Europejskiej, dlatego wymaga rozwiązania uniwersalnego i ponadnarodowego. Zjawisko *VAT gap* w ujęciu europejskim było i jest przedmiotem zainteresowania Komisji Europejskiej, która w 2016 r. apelowała o podjęcie stanowczych działań zmierzających do ograniczenia jego skali (Komisja Europejska, 2016). Do 2016 r. w Polsce nie udało się opracować rozwiązania o charakterze kompleksowym, które mogłoby mieć pozytywny wpływ na całą gospodarkę danego państwa. Zaproponowano jedynie instrumenty doraźne mające zastosowanie w stosunku do określonych branż, towarów czy usług. Jednym z nich był mechanizm odwrotnego obciążenia.

Pojęcie luki VAT nie zostało w polskim prawie zdefiniowane. Termin ten ma jedynie charakter naukowy, a jego zakres oraz metodykę opracowały poszczególne administracje podatkowe czy organizacje międzynarodowe (Międzynarodowy Fundusz Walutowy, OECD) (Kowal, 2019). Można stwierdzić, że termin ten jest wskaźnikiem efektywności egzekwowania podatku VAT i przestrzegania obowiązków wynikających z tego podatku. Dostarcza przybliżonych danych w zakresie strat wynikających z m.in. oszustw oraz unikania i uchylania się od podatku. Przyczyną istotnej części luki w VAT są tzw. puste (fikcyjne) faktury oraz faktury pozorowane, stanowiące element rozliczeń w transakcjach karuzelowych (Tratkiewicz, 2016). W kontrolach skarbowych w przedsiębiorstwach budowlanych najczęściej stwierdzanym w toku kontroli działaniem przestępczym było właśnie wystawianie fikcyjnych faktur przez rzekomych podwykonawców na rzecz generalnego wykonawcy robót budowlanych (NIK, 2019).

W niniejszym opracowaniu luka VAT zostanie przedstawiona jako *compliance gap*, czyli jako różnica pomiędzy zrealizowanymi dochodami podatkowymi a potencjalnymi dochodami (Bach i in., 2019). Wielość luki podatkowej obliczono metodą odgórną (*top-down*), która wykorzystuje agregaty makroekonomiczne od strony popytu (tabela 1). Metoda ta polega więc na oszacowaniu potencjalnych wpływów z VAT na podstawie informacji na temat tego, w jakiej wielkości obciążeni zostali podatkiem VAT konsumenci ostateczni dóbr i usług. Szacunki przedstawiono zarówno w wielkościach nominalnych (mld zł), jak i w procentach PKB.

Tabela 1. Wyniki oszacowania VAT gap dla Polski w latach 2010–2016

Lata	VAT potencjalny w mld zł	Wpływy z VAT wg ESA w mld zł	VAT gap w mld zł	VAT gap jako % PKB
2010	134,9	109,7	25,2	1,7
2011	152,7	122,6	30,0	1,9
2012	156,3	116,3	40,1	2,5
2013	157,0	116,6	40,4	2,4
2014	161,5	122,7	38,8	2,3
2015	165,4	125,8	39,6	2,2
2016	168,2	134,6	33,7	1,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bach i in. (2019)

W roku 2013 wielkość luki podatkowej w wartości nominalnej osiągnęła swoje maksimum w wysokości 40,4 mld zł. Od 2014 r. można zauważyć tendencję spadkową, mimo

to Polska w 2016 r. należała do państw o jednym z najwyższych poziomów luki VAT. Według raportów Komisji Europejskiej, jedynie pięć krajów wspólnoty miało w 2016 r. wyższy wskaźnik VAT gap niż Polska. W porównaniu średniej wielkości dla całej UE, Polska zanotowała w 2016 r. wynik wyższy o 8,5 pkt proc. Wśród gospodarek wschodzących lepszy wynik niż Polska miały: Estonia, Słowenia, Czechy, Węgry, Bułgaria i Łotwa (Bach i in., 2019).

Należy zwrócić uwagę na wielkości luki podatkowej w branży budowlanej, którą określono jako branżę wrażliwą (NIK, 2019). Szacunki VAT gap dla branży budowlanej przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Potencjalny i rzeczywisty podatek VAT w budownictwie (w procentach PKB)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Potencjalny podatek VAT	0,6	0,5	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Rzeczywisty podatek VAT	0,5	0,4	0,5	0,5	0,7	0,6	0,4
Luka VAT ogółem	0,1	0,1	0,2	0,2	0,0	0,1	0,3
Luka VAT spowodowana nieprzebraniem przepisów podatkowych	0,0	0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	0,2

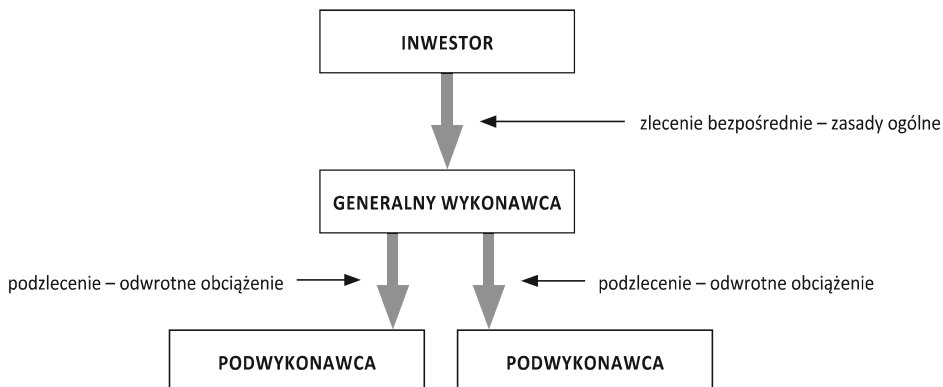
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Międzynarodowy Fundusz Walutowy (2018)

Największy poziom luki podatkowej w stosunku do PKB wystąpił w 2016 r. Zgodnie z danymi GUS na temat wartości PKB w ujęciu nominalnym w 2016 r. (GUS, 2016), luka VAT w budownictwie opiewała na ponad 5 mld zł. Na lukę VAT wpływa wiele czynników: szara strefa, oszustwa, błędy, niewydajność poboru podatków (PWC, 2015). W 2016 r. w znacznej części wielkość luki VAT spowodowana była nieprzebraniem przepisów podatkowych. Należy mieć na uwadze, że podane wartości są tylko przybliżeniem wielkości nieobserwowalnej. Konieczna jest zatem ostrożność w interpretacji wyników, zwłaszcza w zakresie wielkości nominalnej luki podatkowej. Jest to spowodowane faktem, że obliczenia przeprowadzone przy użyciu opisanej metodyki oparte są na danych szacunkowych.

W raporcie Najwyższej Izby Kontroli stwierdzono, że proces podejmowania decyzji na temat wprowadzenia mechanizmu odwrotnego obciążenia w usługach budowlanych trwał zbyt długo, ponieważ już w 2006 r. rozpoznawano usługi budowlane jako szczególnie wrażliwe (NIK, 2019). Ministerstwo Finansów w sprawozdaniu rocznym za 2016 r. wskazało budownictwo jako branżę wysokiego ryzyka oszustw w podatku VAT (Ministerstwo Finansów, 2017). Instrumentem, który zastosowano w celu uszczelnienia systemu podatkowego w budownictwie, stał się właśnie mechanizm *reverse charge*.

Mechanizm odwrotnego obciążenia w branży budowlanej

W 2009 r. Komisja Europejska wprowadziła dyrektywę w sprawie odwrotnego obciążenia podatkiem VAT (*Dyrektywa Rady...*, 2009). Została ona częściowo przyjęta w marcu 2010 r. i dotyczyła tylko uprawnień do emisji CO₂. Stopniowo zdecydowano się na rozszerzenie listy towarów wrażliwych na oszustwa podatkowe, które będą podlegać mechanizmowi *reverse charge* (Szlezak-Matuszewicz, 2015). W Polsce mechanizm odwrotnego podatku VAT w transakcjach krajowych został wprowadzony 1 kwietnia 2011 r. Dotyczył

Rycina 1. Podmioty biorące udział w usługach budowlanych a mechanizm *reverse charge*

Źródło: opracowanie własne

on wyłącznie transakcji, których przedmiotami były złom oraz przenoszenie uprawnień do emisji gazów cieplarnianych. Ustawodawca 1 października 2013 r. powiększył załącznik nr 11 ustawy o podatku VAT o kolejnych 30 grup towarowych, w tym o grupę wyrobów stalowych, wśród których istotną pozycję zajmowały pręty stalowe. W dniu 1 lipca 2015 r. do grupy towarów objętych mechanizmem odwrotnego obciążenia dołączone zostały także towary z grupy: złota, stali, telefonów komórkowych, konsoli do gier, nieobrobionych plastycznie metali nieżelaznych (Kozub-Skalska, 2016).

Od stycznia 2017 r. do końca listopada 2019 r. większość usług budowlanych zgodnie z pozycjami 2–48 załącznika nr 14 do ustawy o VAT (*Ustawa...*, 2004) została objęta mechanizmem odwrotnego obciążenia. Zasada tego mechanizmu polega na tym, że przenosi się ciężar zapłaty oraz rozliczenia podatku na nabywców towarów bądź usług, czyli do nabywcy należy wykazanie podatku VAT naliczonego od dokonanych zakupów, a także należnego – od sprzedaży. Obowiązkiem sprzedawcy było wykazanie jedynie wartości netto dokonanej transakcji (Nykiel, Sęk, 2018). Podwykonawcy wystawiali faktury w wartości netto bez naliczonego podatku należnego. Dla głównych wykonawców nic się nie zmieniło w tej kwestii – wystawiali dla inwestora faktury obciążone podatkiem VAT. Ustawa o VAT nie zawierała jednak stosownej definicji podwykonawcy i pojęcie to stosowane było dość intuicyjnie (Kaczmarczyk, 2017). Na rycinie 1 zaprezentowano podmioty, które biorą udział w transakcjach budowlanych, i sposób rozliczania ich usług zgodnie z mechanizmem *reverse charge*.

W usługach budowlanych biorą udział trzy główne podmioty: inwestor, główny wykonawca oraz podwykonawca. Generalni wykonawcy inwestycji to zazwyczaj duże koncerny budowlane. Podwykonawcy to najczęściej mikro-, małe lub średnie przedsiębiorstwa. Przedsiębiorca staje się podwykonawcą, gdy generalny wykonawca zleci mu wykonanie usług w ramach umowy z inwestorem (*Objaśnienie podatkowe...*). Zgodnie z mechanizmem *reverse charge* podwykonawca wystawia fakturę z odwrotnym obciążeniem, a odpowiedzialnym za rozliczenie podatku VAT jest generalny (główny) wykonawca. Aby nabywca (generalny wykonawca) był zobowiązany do rozliczenia VAT należnego, muszą być spełnione następujące warunki:

- usługobiorca i usługodawca są podatnikami czynnymi VAT,

- usługodawca występuje w obszarze realizowanych robót jako podwykonawca (Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej, 2018).

W wypadku niespełnienia wyżej wymienionych warunków usługa podlegała rozliczeniu na zasadach ogólnych, czyli podatek rozliczał usługodawca. Od początku 2017 r. usługodawca był zobowiązany umieszczać adnotację „odwrotne obciążenie” na fakturze dokumentującej wykonanie usługi budowlanej. W systemie księgowym przedsiębiorcy musiały być wprowadzone wszelkie zmiany, zapewniające właściwe fakturowanie usług budowlanych. W przypadku wątpliwości co do poprawnego zakwalifikowania usługi budowlanej do właściwego kodu PKWiU, usługodawca miał możliwość zwrócić się z wnioskiem o nadanie właściwego numeru do Ośrodka Klasyfikacji i Nomenklatur Urzędu Statystycznego w Łodzi. Wniosek taki można było złożyć elektronicznie bądź pisemnie. Usługa podlegała opłacie w wysokości 50 zł (plus 23% VAT), a Urząd Statystyczny udzielał informacji w ciągu miesiąca bądź – w razie skomplikowanych przypadków – w ciągu dwóch miesięcy (Szelenbaum, 2017). Podatnik mógł także zwrócić się do Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej o wydanie interpretacji indywidualnej w zakresie sposobu rozliczania danych usług na gruncie VAT.

Wykazanie błędnie przez sprzedawcę podatku na fakturze, gdy usługa podlega mechanizmowi odwrotnego obciążenia (w razie wykrycia tego przez organ podatkowy), powodowało, że nabywca nie był uprawniony do odliczenia podatku naliczonego. Oznacza to, że błąd sprzedawcy usługi był również błędem nabywcy. Usługodawca (podwykonawca) w deklaracji VAT-7 wykazywał tylko podstawę opodatkowania, bez podawania podatku należnego. Usługobiorca (generalny wykonawca) zobowiązany był do wykazania w deklaracji zarówno podatku należnego, jak i podatku naliczonego (Zaleska, Dziadek, 2014). Kwota VAT liczona była metodą „od stu” – wartość z faktury traktowano jako cenę netto. Aby rozliczyć podatek w odpowiednim okresie rozliczeniowym, generalny wykonawca musiał wiedzieć, w jakim momencie powstał obowiązek podatkowy. Należało kierować się wytycznymi zawartymi w interpretacji ogólnej nr PT3.8101.41.2015.AEW.2016.AMT.141 z dnia 1 kwietnia 2016 r. (*Interpretacja ogólna...*, 2016), która dotyczy momentu powstania obowiązku podatkowego dla transakcji budowlanych bądź budowlano-montażowych (Kowalik, 2017). Generalny wykonawca był zobowiązany również zweryfikować, czy podwykonawca jest podatnikiem VAT czynnym. Taką informację można sprawdzić na Portalu Podatkowym Ministerstwa Finansów (https://ppuslugi.mf.gov.pl/_/).

Odwrotne obciążenie podatkiem VAT w praktyce gospodarczej małych i średnich przedsiębiorstw – badania ankietowe przeprowadzone na terenie województwa podkarpackiego i małopolskiego

Badania ankietowe przeprowadzono w czerwcu i lipcu 2019 r. wśród mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw z branży budowlanej z terenu województwa podkarpackiego i małopolskiego, w celu porównania wyników z badań przeprowadzonych na terenie województwa dolnośląskiego i wielkopolskiego (Kaczmarczyk, 2017). Kwestionariusz ankiety został rozesłany do 80 przedsiębiorstw. We wskazanym okresie odpowiedzi na ankietę przyszły z 30 przedsiębiorstw. Odpowiedzi udzielili właściciele bądź osoby odpowiedzialne za finanse i księgowość przedsiębiorstwa, np. główni księgowi. W tabeli 3 zaprezentowano informacje na temat badanych jednostek i ich wielkości, uwzględniając kryteria zawarte w załączniku I do rozporządzenia Komisji (WE) 800/2008 (*Rozporządzenie...*,

2018). Dokonano analizy odpowiedzi pochodzących z mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, gdyż zazwyczaj one pełniły funkcję podwykonawcy w usługach budowlanych i nowelizacja VAT dotknęła najbardziej podmioty z tego sektora (Wielgo, 2017). Kolejnym czynnikiem wyboru tych przedsiębiorstw jest fakt, że sektor MŚP działający w branży budowlanej wypracowuje ponad 11% polskiego PKB (dane za rok 2016) (PARP, 2019).

Tabela 3. Informacje o badanych przedsiębiorstwach

Grupa	Liczba przedsiębiorstw
Mikroprzedsiębiorstwa	15
Małe przedsiębiorstwa	9
Średnie przedsiębiorstwa	6

Źródło: opracowanie własne

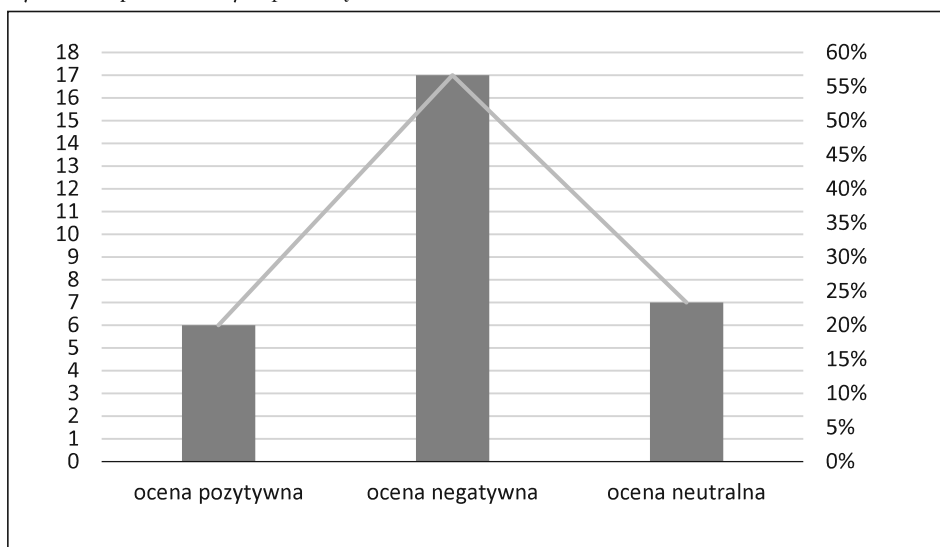
Wśród badanych znalazły się osoby fizyczne prowadzące samodzielnie działalność gospodarczą, spółki osób cywilnych oraz spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Przeważająca działalność wśród tych podmiotów wg kodu Polskiej Klasyfikacji Działalności (dalej PKD) to: 42.11.Z Roboty związane z budową dróg i autostrad, 43.12.Z Przygotowanie terenu pod budowę i pozostałe z działu 42 i 43 PKD. Większość badanych przedsiębiorstw (63%) zleca prowadzenie księgowości biurom rachunkowym (outsourcing księgowy), reszta prowadzi księgowość samodzielnie bądź zatrudnia księgowego (model tradycyjny). Ponad połowa respondentów wykonuje swoją działalność powyżej 3 lat.

Na rycinie 2 zostały zaprezentowane opinie badanych podmiotów na temat odwrotnego obciążenia w branży budowlanej.

Ponad połowa badanych przedsiębiorstw budowlanych ocenia zmiany w VAT w sposób negatywny, przy czym większość stanowili mikroprzedsiębiorcy. Tylko 20%

Rycina 2. Opinie badanych przedsiębiorstw na temat zmian VAT z dnia 1.01.2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

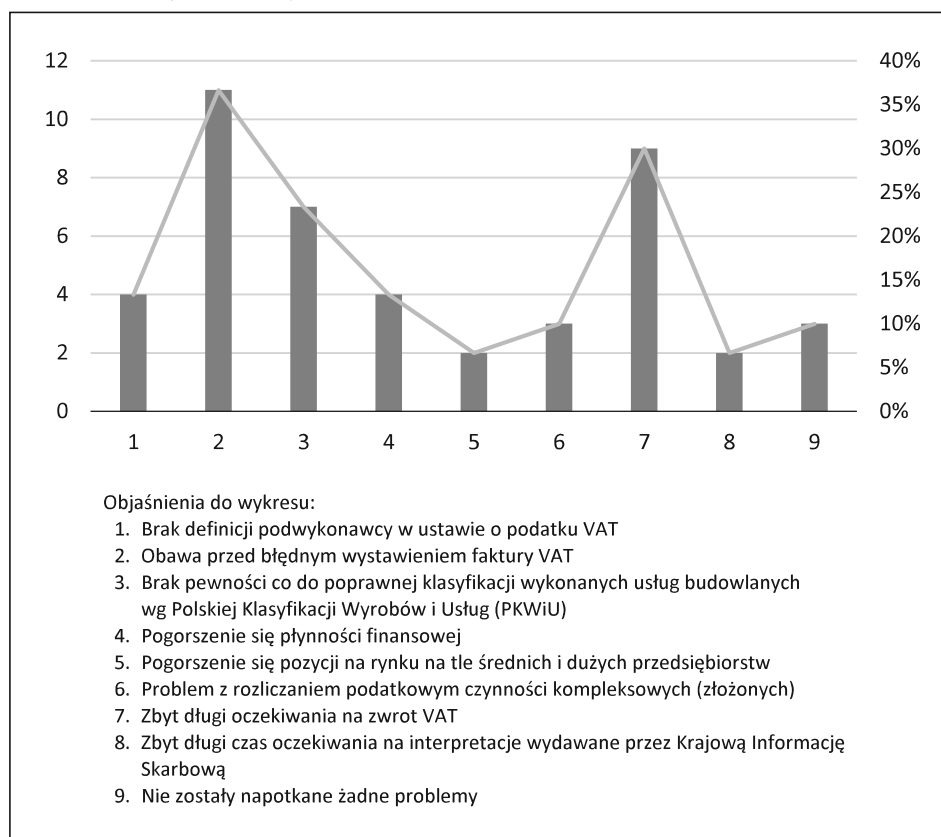
podmiotów oceniło wprowadzenie odwrotnego obciążenia pozytywnie, reszta przedsiębiorstw odniosła się do zmian neutralnie.

W kwestionariuszu ankiety zostało zadane pytanie o problemy napotkane po wprowadzeniu mechanizmu odwrotnego obciążenia. Przedsiębiorstwa budowlane mogły wskazać kilka trudności, jeżeli takie wystąpiły. Zostały one przedstawione na rycinie 3.

Spośród badanych przedsiębiorstw 57% obawiało się, że błędnie wystawi fakturę. Jeżeli doszło do błędnego wystawienia faktury podwykonawca powinien skorygować fakturę i zamiast stawki VAT 23% zastosować odwrotne obciążenie, a także skorygować rozliczenie VAT za miesiąc, w którym została błędnie wystawiona faktura. Jeśli nabywca usługi budowlanej podlegającej odwrotnemu obciążeniu otrzyma fakturę, na której widniał podatek VAT, to nie miał możliwości odliczenia tego podatku. W zasadzie w interesie głównego wykonawcy leżało to, aby jak najszybciej otrzymać od usługodawcy korektę błędnie wystawionej faktury (Murawski, 2017).

Kolejnym największym problemem wskazanym przez przedsiębiorstwa budowlane był zbyt długi czas oczekiwania na zwrot VAT. Ten problem w większości zgłosili

Rycina 3. Problemy wskazane przed badane przedsiębiorstwa wraz z wdrożeniem odwrotnego obciążenia w branży budowlanej

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

mikroprzedsiębiorcy. Do końca roku 2016 podwykonawca wystawiał dla głównego wykonawcy fakturę z kwotą brutto, czyli z wartością netto oraz z podatkiem VAT. W rozliczeniach od należnego VAT od tej usługi mógł odliczyć VAT wcześniej zapłacony przez siebie za materiały bądź inne zakupy związane z wykonywaną przez siebie działalnością. Po zmianach na początku 2017 r. podwykonawca wystawiał fakturę z wartością netto, a o zwrot VAT zwracał się do urzędu skarbowego. Na zwrot podatku podmioty czekały standardowo 60 dni, a gdy została wszczęta kontrola, trwało to znacznie dłużej. Resort finansów, widząc skalę problemu i permanentną nadwyżkę VAT naliczonego nad należnym dla mikroprzedsiębiorców, skrócił termin zwrotu podatku od towarów i usług do 15 dni. Warunkiem przyspieszonego zwrotu pieniędzy było złożenie deklaracji VAT elektronicznie i przesłanie pliku JPK (Jednolity Plik Kontrolny) z ewidencji VAT do urzędu skarbowego.

Obawa przed niewłaściwym wystawieniem faktury oraz brak pewności co do poprawnej klasyfikacji wykonanych usług budowlanych wg PKWiU powodowały, że podwykonawcy zwlekali z jej wystawieniem. Przedsiębiorca w tej sprawie mógł od 1 marca 2017 r. zwrócić się o interpretację indywidualną do Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej, jednakże w razie skomplikowanych przypadków przedsiębiorca czekał na nią nawet do dwóch miesięcy. I ten problem również wyróżniły ankietowane przedsiębiorstwa. Ewentualna kontrola, która wydłużała określone w ustawie terminy oraz oczekiwanie na zwrot nadpłaconego podatku, powodowała pogorszenie się płynności finansowej przedsiębiorców z branży budowlanej oraz zatory płatnicze. W efekcie niektóre podmioty były zmuszone do zaciągania krótkoterminowych kredytów oraz do ograniczania inwestycji. Przepisy przede wszystkim „faworyzowały” generalnych wykonawców, będących w polskiej praktyce gospodarczej dużymi przedsiębiorstwami budowlanymi. Wystawiali oni inwestorowi fakturę powiększoną o podatek VAT, a od podwykonawców otrzymywali faktury w kwocie netto, co w rezultacie poprawiało ich płynność finansową. Dla przedsiębiorstw z sektora MŚP, z których usług zwykle korzystają koncerny budowlane, jest to rozwiązanie niekorzystne. Według danych Krajowego Rejestru Długów, łączne zadłużenie firm budowlanych wynosiło 2,41 mld zł, czyli o 200 mln więcej niż w 2017 r. (stan na dzień 11.12.2018 r.). Według badań Coface w 2018 r. wśród przedsiębiorstw w Polsce średnie opóźnienie płatności w budownictwie sięgało 116 dni, czyli w ciągu jednego roku zwiększyło się o 32 dni. Od stycznia do września 2018 r. zbankrutowały 104 firmy budowlane (Emerging Markets Information Service, 2018b). W najtrudniejszej sytuacji byli podwykonawcy wyspecjalizowani oraz małe i średnie przedsiębiorstwa, realizujące usługi w ramach inwestycji drogowych i kolejowych (Emerging Markets Information Service, 2019). W pierwszej połowie 2018 r. upadłości w branży budowlanej stanowiły 55% wszystkich postępowań (Emerging Markets Information Service, 2018b). Polskie przedsiębiorstwa budowlane jedynie w 37% oceniają pozytywny wpływ sytuacji społeczno-gospodarczej na rozwój budownictwa (Emerging Markets Information Service, 2019). Coraz więcej podwykonawców było zmuszonych zaniechać wykonywania robót ze względu na brak środków na wypłacanie wynagrodzeń pracownikom bądź na zakup materiałów potrzebnych do wykonania danych usług. Zdarzały się sytuacje, że przedsiębiorstwa prosiły o wcześniejszą płatność. Wzrost biurokracji na kontraktach publicznych opóźniał proces akceptacji oraz fakturowanie wykonanych prac (Emerging Markets Information Service, 2018c).

Istotnym problemem wprowadzenia mechanizmu *reverse charge* był brak ustawowej definicji podwykonawcy. Ministerstwo Finansów proponowało, aby powoływać się na

definicję zawartą w słowniku języka polskiego: „firma lub osoba wykonująca pracę na zlecenie głównego wykonawcy” (PWN, bd.). Jest to niestety definicja bardzo ogólna i w niektórych złożonych transakcjach budowlanych ciężko zidentyfikować głównego wykonawcę i podwykonawcę. W praktyce problem wynikający z braku definicji podwykonawcy dotyczy przede wszystkim rozliczania podatku VAT w ramach konsorcjów budowlanych (Kieszkowski, 2018).

Spośród badanych przedsiębiorstw 20% nie napotkało żadnych problemów po nowelizacji ustawy VAT (większość stanowiły średnie przedsiębiorstwa). Być może wynikało to z tego, że przedsiębiorstwa te prowadzenie księgowości zlecały biuram rachunkowym. Odpowiedzi badanych przedsiębiorstw pozwoliły na przedstawienie ogólnego zarysu problemu w rozliczaniu transakcji budowlanych objętych mechanizmem odwrotnego obciążenia. Podobne trudności w rozliczaniu transakcji budowlanych wskazała A. Kaczmarczyk, badając przedsiębiorstwa z terenu województwa dolnośląskiego i wielkopolskiego. Przedsiębiorcy z tego regionu najczęściej wskazywali przede wszystkim na dwa podstawowe problemy: identyfikację kontrahenta jako podwykonawcy oraz pogorszenie ich sytuacji finansowej, zwłaszcza w porównaniu z przedsiębiorstwami dużymi (Kaczmarczyk, 2017).

W kwestionariuszu ankiety zostały zamieszczone również pytania wyróżnione w tabeli 4. Ich celem było sprawdzenie, jak badane przedsiębiorstwa radziły sobie z trudnościami w rozliczaniu przez siebie usług oraz czy popełniały błędy przy wystawianiu faktur za świadczone usługi. Jednym z rozwiązań jest poleganie na doświadczeniu innych podmiotów gospodarczych, artykułach portali podatkowych bądź korzystanie ze szkoleń lub artykułów naukowych. Przedsiębiorca może zwrócić się także o pomoc do organu podatkowego o interpretację indywidualną.

Tabela 4. Pytania zadane badanym w sprawie odwrotnego obciążenia

Czy korzystał Pan/Pani z dodatkowych szkoleń/kursów bądź z innych źródeł (np. artykuły), by wyjaśnić wątpliwości dotyczące mechanizmu odwrotnego obciążenia?	
TAK	NIE
53%	47%
Czy zwracał/a się Pan/Pani o interpretację indywidualną do Krajowej Informacji Skarbowej w sprawie fakturowania z odwrotnym obciążeniem?	
TAK	NIE
13%	87%
Czy zdarzyło się Panu/Pani błędnie wystawić fakturę z kwotą VAT w przypadku, kiedy transakcja powinna być objęta mechanizmem odwrotnego obciążenia?	
TAK	NIE
63%	37%

Źródło: opracowanie własne

Według odpowiedzi z ankiet ponad połowa badanych potwierdziła korzystanie z artykułów bądź szkoleń i kursów, by wyjaśnić wątpliwości w związku z odpowiednią kwalifikacją danej usługi. Część ankietowanych (13%) zwróciła się o interpretację do Krajowej Informacji Skarbowej. W 2017 r. wnioski o wydanie indywidualnych interpretacji prawa podatkowego przeważnie dotyczyły podatku VAT – ich liczba wyniosła w sumie 13 806 (stanowiło to aż 54% wszystkich wydanych w 2017 r. interpretacji) (Suchocki, 2019).

Odnosząc się natomiast do najpopularniejszych zagadnień poruszanych we wnioskach o wydanie interpretacji prawa podatkowego, w odniesieniu do podatków pośrednich najczęściej poruszana tematyka dotyczyła m.in. opodatkowania usług budowlanych w ramach odwrotnego obciążenia (Krajowa Administracja Skarbowa..., 2018). Interpretacje pełnią ważną funkcję, ponieważ mają zapewniać jednolite stosowanie przepisów prawa podatkowego przez organy podatkowe (art. 14a. §1 *Ordynacji podatkowej*). Niestety, na interpretacje czeka się długo, a niektóre wnioski są odrzucane. Od stycznia 2018 r. do końca listopada organy podatkowe odrzuciły 6 000 wniosków (Pogroszewska, 2019). Ogromna liczba interpretacji indywidualnych nie sprzyja jasności czy pewności prawa z punktu widzenia przeciętnego podatnika. Wśród badanych podmiotów 63% przyznało się, że wystawiło błędnie fakturę z podatkiem VAT w przypadku, kiedy transakcja powinna być objęta mechanizmem odwrotnego obciążenia. Błędy te powodowały więcej pracy w księgowości oraz wydłużały czas oczekiwania na zapłatę za wykonaną usługę, gdyż generalni wykonawcy płacą zazwyczaj w określonym terminie od dnia dostarczenia właściwie wystawionej faktury. Wystawianie korekt do błędnej faktury pierwotnej, korygowanie rozliczeń VAT sprawiało, że generalni wykonawcy jak i podwykonawcy mieli więcej pracy, by właściwie rozliczyć usługi budowlane.

Podsumowanie

Odpowiedzi badanych przedsiębiorstw z województwa podkarpackiego i małopolskiego pozwoliły na przedstawienie ogólnego zarysu problemów w rozliczaniu usług budowlanych po zmianach w ustawie VAT, które zaszyły z początkiem 2017 r. (*Załącznik nr 14, Ustawa...*, 2004). Podobne stanowiska były prezentowane już wcześniej w publikacjach naukowych (Kozub-Skalska, 2016), (Kaczmarczyk, 2017). Reforma wymusiła na podwykonawcach i generalnych wykonawcach dostosowanie systemów informatycznych, przeszkolenie pracowników w tym zakresie, prawidłową weryfikację statusu kontrahenta oraz terminów płatności. Przedsiębiorstwa obawiały się błędnego wystawiania faktury i wynikających z tego konsekwencji. Występowały problemy z klasyfikacją usług złożonych czy identyfikacją podwykonawcy i generalnego wykonawcy w realizowanej inwestycji budowlanej. Ustawodawca powinien przede wszystkim na początku 2017 roku jednoznacznie zdefiniować podwykonawcę i głównego wykonawcę w ustawie VAT oraz częściej wydawać objaśnienia ogólne. Odpowiedzi przedsiębiorców mogą świadczyć o tym, że od wprowadzenia zmian początkiem 2017 r., rozliczanie transakcji budowlanych sprawiało trudności i by je wyjaśnić, musieli zwracać się o interpretacje do organów podatkowych bądź korzystać z wiedzy i doświadczenia innych podmiotów gospodarczych bądź osób specjalizujących się w prawie podatkowym. Nowelizacja VAT stanowiła duże wyzwanie dla podatników, którzy musieli właściwie zakwalifikować świadczenie. Ostrożność w tym zakresie zachować musiał zarówno sprzedający (podwykonawca), który wystawia fakturę, jak i nabywca (generalny wykonawca) (Gofin.pl, 2017; Makarewicz, 2018).

Przy odwrotnym obciążeniu ryzyko wystąpienia oszustwa podatkowego np. „zanikającego podatnika” jest wyeliminowane (Rochowicz, 2019). Jednakże należy zwrócić uwagę, że *reverse charge* jest mechanizmem punktowym, co w praktyce może oznaczać, że jego zastosowanie w wybranej branży powoduje przesunięcie nieuczciwych praktyk do innych (PIE, 2018). Z perspektywy całej gospodarki skala nadużyć nie zmniejsza się (Szłęk-Matuszewicz, 2015). Według S. Kozub-Skalskiej rozwiązania dążące do wprowadzenia

odwróconego poboru VAT okazują się nieskuteczne ze względu zarówno na dotychczasowo zbyt wolne jego wprowadzanie do systemu prawnego, jak i na fakt, iż zmiana legislacyjna dotycząca poboru podatku była nieprecyzyjna i była obchodzona przez przestępców. W innych branżach wrażliwych odwrotne obciążenie było wprowadzone wcześniej, mimo to, jak pokazują badania, nie przyniosło to efektu w postaci zmniejszenia luki podatkowej w VAT (Kozub-Skalska, 2016). Czeski rząd, walcząc z oszustwami karuzelowymi, stara się o uogólnienie mechanizmu odwrotnego obciążenia, czyli wprowadzenie tego rozwiązania dla wszystkich branż. Szereg krajów, w tym Francja, wyraziło sprzeciw wobec tego rozwiązania, ponieważ mogłoby ono podważyć podstawową koncepcję unijnego systemu VAT. Może również zachęcać przestępców podatkowych do przeprowadzki do innych państw członkowskich UE, które nie zdecydowały się na przyjęcie tego mechanizmu (Asquith, 2019). Rumunia będzie prawdopodobnie drugim państwem UE składającym aplikację o zastosowanie powszechnego odwrotnego obciążenia (PIE, 2019). W innych opracowaniach można spotkać się również z krytyczną analizą wykorzystania mechanizmu odwrotnego obciążenia w transakcjach wewnątrzspółnotowych (de la Feria, 2019).

Przy dalszych analizach nad efektywnością rozwiązania dotyczącego ograniczenia luki VAT w Polsce powinno się uwzględnić przede wszystkim jego wpływ na kondycję i płynność finansową oraz funkcjonowanie sektora MŚP, który wypracowuje prawie 50% polskiego PKB. Kolejnym argumentem jest to, że polski sektor przedsiębiorstw jest zdominowany przez mikroprzedsiębiorstwa, których udział w strukturze wszystkich przedsiębiorstw wynosi aż 96,5%, a co siódmy mikroprzedsiębiorstwo prowadzi działalność w budownictwie (dane na rok 2016) (PARP, 2019).

Literatura

References

- Asquith, R. (2019; 2020, 23 lutego). *Czech Republic VAT generalised reverse charge EC approval*. Pozyskano z: <https://www.avalara.com/vatlive/en/vat-news/czech-republic-vat-generalised-reverse-charge-ec-approval.html>
- Baran, B. (2018). Domykanie luki podatkowej jako odpowiedź na potrzeby budżetowe w UE. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 347, 34–43.
- Bach, D., Bieńkowska, J., Czechowicz, I., Juźwik, A., Mazur, T. (2019). Raport na temat wielkości luki podatkowej w podatku VAT w Polsce w latach 2004–2017. *MF Opracowania i Analizy*, 3. Pozyskano z: <https://www.gov.pl/web/finanse/no-3-2019>
- de la Feria, R. (2019). The New VAT General Reverse-Charge Mechanism. *EC Tax Review*, 28(4), 172–175. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3489234>. Pozyskano z: <https://ssrn.com/abstract=3489234>
- Dyrektywa Rady zmieniająca dyrektywę 2006/112/WE w zakresie fakultatywnego i tymczasowego stosowania mechanizmu odwrotnego obciążenia w związku z dostawami niektórych towarów i usług podatnych na oszustwa, KOM (2009) 511 wersja ostateczna, 2009/0139 (CNS), Bruksela, 29.09.2009 r.
- Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej. (2018). *Interpretacja indywidualna*, 0111-KDIB3-1.4012.156.2018.2.WN
- Emerging Markets Information Service. (2019). *Branżę budowlaną od lat prześladują te same problemy*. Pozyskano z: <https://www.emis.com/pl>
- Emerging Markets Information Service. (2018a). *Bankructwo firm budowlanych. Zadłużenie w budownictwie wynosi już ponad 2,4 mld zł*. Pozyskano z: <https://www.emis.com/pl>
- Emerging Markets Information Service. (2018b). *Coface: Liczba upadłości i restrukturyzacji firm budowlanych będzie rosła*. Pozyskano z: <https://www.emis.com/pl>

- Emerging Markets Information Service. (2018c). *Płynność branży pod presją*. Pozyskano z: <https://www.emis.com/pl>
- Emerging Markets Information Service. (2018d). *Uszczelnianie VAT pełną parą*. Pozyskano z: <https://www.emis.com/pl>
- Gofin.pl. Portal Podatkowo-Księgowy. (2017; 2020, 23 lutego). *Problemy ze stosowaniem odwrotnego obciążenia przy usługach budowlanych*. Pozyskano z: http://www.vademecumpodatnika.pl/arttykul_narzedziowa,936,0,15278,problemy-ze-stosowaniem-odwrotnego-obciazenia-przy-uslugach.html
- GUS. (2016). *Produkt krajowy brutto i wartość dodana brutto w przekroju regionów w 2016 r.* Pozyskano z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/rachunki-regionalne/produkt-krajowy-brutto-i-wartosc-dodana-brutto-w-przekroju-regionow-w-2016-r-,7,1.html>
- Interpretacja ogólna Nr PT3.8101.41.2015.AEW.2016.AMT.141 Ministra Finansów z dnia 1 kwietnia 2016 r. w sprawie przepisów ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług w zakresie momentu powstania obowiązku podatkowego dla usług budowlanych lub budowlano-montażowych.*
- Kaczmarczyk, A. (2017). Problemy wdrożenia mechanizmu odwrotnego obciążenia podatkiem VAT w praktyce gospodarczej małych firm z branży budowlanej. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 333, 116–124.
- Kieszkowski, W. (2018). Usługi budowlane. W: D. Prokop (red.), *Mechanizm podzielonej płatności (split payment)*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Komisja Europejska (2016). *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego z dnia 7 kwietnia 2016 roku, dotyczący planu działania w sprawie VAT w kierunku jednolitego unijnego obszaru VAT – czas na decyzje*, COM (2016) 148, wersja ostateczna.
- Kowal, A. (2019). Split payment mechanism in the economy of small and medium-sized enterpris *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie*, 44(4), 39–51. doi: 10.25944/znmwse.2019.04.3951
- Kowalik, J. (2017). Praktyczne znaczenie zmian. W: A. Kostecka (red.), *VAT w branży budowlanej po zmianach w 2017. Wyjaśnienia praktyczne*. Warszawa: Wydawnictwo Wiedza i Praktyka, 10–11.
- Kozub-Skalska, S. (2016). Mechanizm odwrotnego obciążenia w VAT jako nieefektywne narzędzie w zmniejszaniu luki podatkowej w VAT. *Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 275, 95–106.
- Krajowa Administracja Skarbowa. (2018; 2020, 23 lutego). *Informacja o działalności Krajowej Informacji Skarbowej za 2017 rok*. Bielsko-Biała. Pozyskano: <https://www.kis.gov.pl>
- Makarewicz, J. (2018; 2020, 23 lutego). *Odwrotne obciążenie w branży budowlanej nadal źródłem problemów*. Pozyskano z: <https://grantthornton.pl/publikacja/odwrotne-obciazenie-w-branzy-budowlanej-nadal-zrodlem-problemow/>
- Międzynarodowy Fundusz Walutowy. (2018). *Polska. Program Analizy Luk w Administracji Skarbowej. Luka w podatku od towarów i usług*. Waszyngton D.C.: Międzynarodowy Fundusz Walutowy.
- Ministerstwo Finansów. (2017; 2020, 23 lutego). *Sprawozdanie roczne, Kontrola Skarbowa w 2016 r.*, Departament Kontroli Skarbowej, KS2.8721.3.2017.MAV. Pozyskano: <http://mf-arch.mf.gov.pl/>
- Murawski, M. (2017). Problem uniwersalny – rozliczanie VAT na zasadach ogólnych zamiast przy zastosowaniu mechanizmu odwrotnego obciążenia. Konsekwencje i sposoby rozwiązywania zaistniałej sytuacji. W: M. Murawski (red.), *Odwrotne obciążenie podatkiem VAT w usługach budowlanych*. Warszawa: Wolters Kluwer, 97–102.
- NIK. (2019). *Nadzór Ministra Finansów nad poborem podatku od towarów i usług*. Pozyskano z: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,21004,vp,23636.pdf>
- NIK. (2018). *Wyższe dochody z VAT*. Pozyskano z: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/wyzsze-dochody-z-vat.html>
- Nykiel, W., Sęk, M. (2018). Opodatkowanie konsumpcji. W: W. Nykiel (red.), *Prawo podatkowe w Polsce. Podręcznik akademicki*. Warszawa: Difin.

- Pogroszewska, M. (2019; 2019, 16 lipca). *Ministerstwo Finansów chce ograniczyć liczbę interpretacji indywidualnych, wydając częściej te ogólne, lub też objaśnienia podatkowe*. Pozyskano z: <https://www.rp.pl/Postepowanie-podatkowe/301109980-Ministerstwo-Finansow-chce-ograniczyc-liczbe-indywidualnych-interpretacji-podatkowych.html>
- Portal Podatkowy. (2019). *Wyłudzenia VAT. Jak działa karuzela VAT, przykłady oszustw karuzelowych*. Pozyskano z: <https://www.podatki.gov.pl/vat/bezpieczna-transakcja/wyludzenia/>
- PwC Polska. (2019). *Obowiązkowy split payment od listopada 2019*. Pozyskano z: <https://www.pwc.pl/pl/artykuly/novosci-podatkowe/2019/2019-01-28-obowiazkowy-split-payment.html>
- PWN. (bd; 2019, 16 lipca). *Podwykonawca*. Pozyskano z: <https://sjp.pwn.pl>
- Rochowicz, P. (2019; 2020, 20 lutego). *Zagraniczne pomysły na walkę z luką VAT*. Pozyskano z: <https://www.rp.pl/VAT/301169983-Zagraniczne-pomysly-na-walke-z-luka-VAT.html>
- Rozporządzenie Komisji (WE) 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art 87 i 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych)*, Załącznik I.
- Objaśnienie podatkowe z 17 marca 2017 roku – Stosowanie mechanizmu odwroconego obciążenia w transakcjach dotyczących świadczenia usług budowlanych* (2020, 18 lutego). Pozyskano: <https://finanse-arch.mf.gov.pl/>
- PARP. (2019). *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*. Warszawa: PARP.
- PIE. (2018). *Zmniejszenie luki VAT w Polsce w latach 2016–2017*. Warszawa: PIE.
- PIE. (2019). *Krótką historią VAT w Polsce*. Warszawa: PIE.
- PWC. (2014). *Luka podatkowa w VAT – jak zwalczać?* Warszawa. Pozyskano z: <https://www.pwc.pl/pl/publikacje/2014/luka-podatkowa-w-vat-jak-to-zwalczac.html> (18.02.2020 r.)
- PWC. (2015). *Wyłudzenia VAT- luka podatkowa w 2014 roku i prognoza na 2015*. Pozyskano z: <https://www.pwc.pl/pl/pdf/luka-vat-pwc-wrzesien-2015.pdf>
- Sebastianka B. (2017). *Karuzela podatkowa- mechanizm i uczestnicy przestępstwa wyłudzenia podatku VAT*. *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne*, 26, 285–297
- Szelenbaum, E. (2017). *Wniosek o wydanie informacji klasyfikacyjnej*. W: M. Murawski (red.), *Odwrotne obciążenie podatkiem VAT w usługach budowlanych*. Warszawa: Woleters Kluwer.
- Szlęzak-Matuszewicz, J. (2015). *Odwrotne obciążenie VAT jako mechanizm przeciwdziałający oszustwom podatkowym*. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 76(1), 265–275. doi: 10.18276/frfu.2015.76/1-23
- Suchocki, P. (2018; 2019, 16 lipca). *Krajowa Informacja Skarbowa – podsumowanie 2017 roku*. Pozyskano z: <https://blog.dzp.pl/tax/krajowa-informacja-skarbowa-podsumowanie-2017-roku>
- Tratkiewicz, T. (2016). *Luka w VAT- sposoby przeciwdziałania w Polsce i Unii Europejskiej*. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 264, 185–196.
- Ustawa z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (2004)*. Dz.U. z 2016, poz. 710.
- Wielgo, M. (2017; 2020, 23 lutego). *Odwrotne obciążenie – 3 powody, dlaczego nie powinno być stosowane w budownictwie*. Pozyskano z: <https://www.muratorplus.pl/biznes/prawo/odwrotne-obciazenie-3-powody-dlaczego-nie-powinno-byc-stosowane-w-budownictwie-aa-7icc-qpR9-K1DK.html>
- Zalewska, B., Dziadek, K. (2014). *Odwrotne obciążenie podatkiem VAT przedmiotem kontroli zarządczej*. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 72, 269–278.

Anna Kowal, mgr, asystentka w Instytucie Ekonomii i Finansów, w Katedrze Finansów i Rachunkowości na Uniwersytecie Rzeszowskim. Jej zainteresowania naukowe i badawcze obejmują: metody wspierania przedsiębiorczości, prawne i podatkowe uwarunkowania prowadzenia działalności gospodarczej, sektor MŚP w Polsce. Swoje doświadczenie zdobyła, pracując w dziale finansowym w jednej z największych firm budowlanych w Polsce należącej do koncernu międzynarodowego.

Anna Kowal, MA, Assistant at the Institute of Economics and Finance, Department of Finance and Accounting at the University of Rzeszów. Her scientific and research interests include: methods of supporting entrepreneurship, legal and tax conditions for running a business, SME sector in Poland. She gained her experience working in the financial department in one of the largest construction companies in Poland belonging to an international concern.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3303-0348>

Adres/Address:

Uniwersytet Rzeszowski
Instytut Ekonomii i Finansów
Katedra Finansów i Rachunkowości
ul. Ćwiklińskiej 2
35-601 Rzeszów, Polska
e-mail: annakowal@ur.edu.pl